

แหล่งเรียนรู้นอกระบบ : เมื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่และทุกเวลา

ภาพ : เด็กที่ระเมียรไม้ (พื้นที่ของ "ครุอัน" อภิชาติ เจริญมา) โดย อาจารย์นฤมล ปราชญ์โยธิน

โครงการประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

แหล่งเรียนรู้นอกระบบ : เมื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่และทุกเวลา

ภาพ : เด็กที่ระเมียรไม้ (พื้นที่ของ “ครูอิน” อภิชาติ เจริญมา) โดย อาจารย์นฤมล ปราชญ์โยธิน

วันที่	27 ต.ค. 2548
เลขทะเบียน	0358
เลขเรียกหนังสือ	RDC 44

โครงการประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เลขที่ 979/17-21 ถนนสีลม เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10400

โทรศัพท์ 298-0455 โทรสาร 298-0476

home page : <http://www.trf.or.th>

E-mail : trf-info@trf.or.th

คำนำ

เอกสารรวบรวมบทความเรื่อง “แหล่งเรียนรู้นอกระบบ : เมื่อการศึกษาเกิดขึ้นได้ทุกที่และทุกเวลา” ฉบับนี้ เกิดขึ้นโดยเป็นผลสืบเนื่องจากการที่โครงการประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมได้ทำหน้าที่ในฐานะเลขานุการภาคีเพื่อเด็กไทย โดยกิจกรรมได้มีการจัดเวทีเรียนรู้และสร้างเครือข่ายระหว่างผู้สนใจ และทำกิจกรรมการเรียนรู้กับเด็ก เยาวชน ครอบครัว มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544

จากการจัดเวทีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้เห็นว่ามีบุคคลและกลุ่มบุคคลจำนวนมากไม่น้อยกำลังจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่น่าสนใจให้กับเด็ก เยาวชน และครอบครัว ซึ่งเกิดขึ้นกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ และล้วนเป็นลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนแทบทั้งสิ้น

นอกจากนี้การจัดกิจกรรมดังกล่าว มีความหลากหลายทั้งปรัชญา แนวคิด กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบของกิจกรรม และประเด็นเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็น วิทยาศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง การปกครอง และการพัฒนาอาชีพ ฯลฯ

โครงการฯ เห็นว่า การจัดการศึกษาตามรูปแบบดังกล่าวเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการเรียนรู้ของสังคมที่น่าสนใจยิ่ง สำหรับเนื้อหา 7 เรื่องแรก ทางโครงการฯ ได้มอบหมายให้ คุณภัทรกร ภูทอง เจ้าหน้าที่ของโครงการฯ เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากที่วิทยากรแต่ละท่านได้นำเสนอในเวที นำมาประมวลเป็นฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้เพื่อเผยแพร่ในรูปบทความทางหน้าหนังสือพิมพ์ ส่วนเรื่องสุดท้ายอาจารย์ณฤมล ปราชญ์โยธิน อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กรุณาถ่ายทอดเรื่องราวของ “ระมียรไม้” พื้นที่ซึ่งใช้กระบวนการเรียนรู้ของเด็กๆ เป็นสื่อกลางในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่า คาดว่า ทั้งสองส่วนจะได้รวบรวมจัดพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อให้เป็นแหล่งของผู้ปกครองและนักการศึกษาที่สนใจต่อไป

โครงการประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สารบัญ

หน้า

01 แหล่งเรียนรู้นอกระบบ :	
เมื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่และทุกเวลา.....	1
02 ห้องเรียนดาราศาสตร์ใต้แสงดาว.....	4
03 เมื่อเด็กๆ เป็นนักวิจัยป้าขายเลน.....	7
04 Play+Learn = ศูนย์เพลิน :	
ศูนย์แห่งการเล่นและการเรียนรู้ของเด็กและครอบครัว.....	9
05 โรงเรียนเรือเจ้าพระยากับดาวพิเศษ	
ห้องเรียนสิ่งแวดล้อม ณ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา.....	11
06 จริยศาสตร์การดนตรี ดนตรีสีขาวเพื่อความเข้าใจชีวิต.....	14
07 ตามเด็กๆ ไปค่าย "ร่มเขียวพุทธ".....	18
08 ระเมียรไม้.....	20

แหล่งเรียนรู้นอกระบบ : เมื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่และทุกเวลา

ภัทรกร ภูทอง

วันที่ 15 มิถุนายน...

วันนี้ผมตื่นสาย ผมตื่นนอนตอนหกโมงครึ่ง ผมยังง่วงอยู่เลย เพราะเมื่อคืนเล่นเกมสก็ถึงห้าทุ่ม ผมรีบอาบน้ำ แต่งตัว และหยิบอาหารเข้าไปนั่งกินในรถ วันนี้ผมไม่ได้ไปโรงเรียนกับรถโรงเรียน เพราะตอนที่ยอดมารับ ผมยังอาบน้ำไม่เสร็จ คุณแม่ต้องขับรถไปส่ง ทำให้คุณแม่ไปทำงานสาย ผมเสียใจมาก...

ดูเหมือนว่าชีวิตในแต่ละวัน ตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าจนถึงเข้านอน ในวันหนึ่งๆ นั้น เราผ่านการเรียนรู้อะไรต่อมิอะไรไปมากมาย หากว่าการเรียนรู้จะมีความหมายกว้างไปกว่า " การศึกษาเพื่อให้แน่ใจว่าได้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญ" ทั้งที่โดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว

เมื่อเวลาเดินทางมาถึง พ.ศ. นี้ มีคำถามมากมายหลายคำถามถึงโรงเรียน หลักสูตรการเรียนการสอน ระบบ และนโยบายการศึกษา ทั้งนี้เพื่อตอบสนองข้อสงสัยของผู้ใหญ่ที่ยังเคลงใจกับนโยบายการศึกษาที่ตัวเองได้ก้าวผ่านมาในวันวานและข้อสงสัยของเด็กหัวก้าวหน้าบางคน ทั้งนี้ เพราะว่า การเดินทางผ่านวัยของแต่ละคนต่างมีกระบวนการหล่อหลอมคนให้เข้าใจชีวิตและสภาพแวดล้อมรอบข้าง ผสมผสานมาตลอด

นอกเหนือจากการศึกษาจะเป็นสิทธิที่เราพึงได้รับ และช่วยให้เราได้อ่านออกเขียนได้ มีอาชีพ มีรายได้เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยสี่ และเป็น คนดี อย่างที่สังคมต้องการ หน้าที่ของการศึกษายังควรตอบสนองความรู้ ความเข้าใจสังคม สามารถเชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับสภาพความจริงกับชีวิตและชุมชน ซึ่งครอบคลุมถึงต่อตัวผู้เรียนเอง มนุษย์ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักในสิทธิและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ซึ่งผลที่ตามมาคือความสงบสุขแก่สังคมนั้นๆ โดยเคารพศักยภาพ และมีศูนย์กลางอยู่ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่คำถามหนึ่งที่น่าสนใจคือ การเรียนการสอนในโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษาได้ตอบสนองความต้องการส่วนนี้มากน้อยเพียงไร หรือว่ากำลังพรากผู้เรียนออกไปจากตัวตนและสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่

โดยเฉลี่ยแล้ว เด็กๆ ใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนวันละ 7-8 ชั่วโมง ตัวเลขนี้ยังไม่นับการเรียนพิเศษหลังเลิกเรียน วันหยุดสุดสัปดาห์หรือในวันปิดภาคเรียน ดูเหมือนว่า ในช่วงปีหนึ่งๆ เด็กๆ ใช้เวลาอยู่ในห้องเรียนและตำราเรียนมากกว่าบ้านเสียอีก ทั้งที่นอกประตูห้องเรียน เด็กๆ สามารถแหงนหน้ามองฟ้าได้เต็มตา วิ่งเล่นได้อย่างอิสระเสรีและทำกิจกรรมที่ตัวเองชอบได้อย่างมีความสุข

จากความเรียงสั้นๆ ของเด็กชายตัวเล็กๆ คนหนึ่งข้างต้น เห็นได้ง่ายๆ ว่า การเรียนรู้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานที่ตายตัว หรือยึดอยู่กับช่วงเวลาใดช่วงเวลานึง เพราะแท้จริงแล้ว การเรียนรู้นั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่และน่าจะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต และผู้คน ชีวิตจริง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมทั้งหมดทั้งปวง คือทรัพยากรของการเรียนรู้ทั้งสิ้น

ดังนั้น นอกประตูโรงเรียน จึงมีชั้นเรียนพิเศษอีกมากมายที่ผู้เรียนไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด ก็สามารถร่วมเรียนได้อย่างมีความสุข และได้คะแนนความฉลาดทางอารมณ์เป็นของแถม

ถ้ายึดการจัดการแหล่งการเรียนรู้ในระบบในการแยกแยะ เรา ก็จะได้รูปแบบกว้างๆ 2 แบบ คือ

แหล่งการเรียนรู้ในระบบทางธรรมชาติ เช่น ทะเล ห้วย หนอง คลอง บึง ภูเขา ท้องฟ้า ซึ่งจะสามารถเป็นห้องเรียนพิเศษวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาชีววิทยา และวิชาว่าด้วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี กับ แหล่งการเรียนรู้ในระบบที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งแบ่งย่อยๆ ได้ เช่น แหล่งการเรียนรู้ในระบบที่เป็นสถาบันดั้งเดิม เช่น ชุมชน ครอบครัว วัด ตลาด และแหล่งการเรียนรู้ในระบบที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด ค่ายต่างๆ อินเทอร์เน็ต สถาบันดนตรีหรือสถาบันศิลปะ และกิจกรรมอื่นๆ ที่องค์กรจัดให้เข้าร่วม เป็นต้น

นอกจากนี้ สถานที่ที่คาดไม่ถึง เช่น มุมในบ้าน อย่างห้องครัว สวนครัวเล็กๆ หรือที่ทำงานพ่อแม่ ก็สามารถเป็นชั้นเรียนของแหล่งการเรียนรู้ในระบบได้เช่นกัน

แหล่งการเรียนรู้ในระบบเป็นชั้นเรียนเสริมประสบการณ์ ความรู้และทักษะพิเศษ รวมถึงเป็นห้องทดลอง หากว่าเนื้อหาบางอย่าง เรา รู้จักแต่เพียงท่องจำจากในหนังสือซึ่งไม่เพียงเด็กๆ เท่านั้น ที่เป็นนักเรียนของของชั้นเรียนพิเศษแห่งนี้ หากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ปู่ย่าตายายหรือพี่ๆ หนุ่มสาวก็สามารถเข้าชั้นเรียนได้ตามความสนใจเช่นกัน ด้วยการเรียนรู้คือกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต อีกทั้งยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัวระหว่างวัยในการเรียนรู้ร่วมกัน

ส่วนเนื้อหาของชั้นเรียนจะเกิดขึ้นตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก แต่ละชั้นเรียนมีให้เลือกแตกต่างกันออกไป ทั้งดนตรี ศิลปะ ศาสนา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งผลจากความพากเพียรเรียนจะสามารถสอบผ่านวิชาต่างๆ อย่างจริยศาสตร์ (มนุษยธรรม) จิตวิทยา (รู้จักและเข้าใจตนเอง) หรือวิชาปรัชญา (วิชาว่าด้วยความจริงและเหตุผล) ได้อย่างไม่มีปัญหา

แม้ว่าในชั้นเรียนของแหล่งการเรียนรู้ในระบบจะไม่มี การสอบวัดผล และตัดสินความรู้ด้วยเกรด A ถึง F แต่วิธีการวัดผลของชั้นเรียนแห่งนี้ ก็ไม่น่าจะเป็นอะไรที่ควรมองข้าม เช่น การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น อย่างสร้างสรรค์, มีความสุขอย่างสมดุล, เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ชุม

ชน, รู้จักรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเอง ตามมาด้วยจิตสำนึกการอนุรักษ์, มีจุดมุ่งหมายในชีวิต, ตระหนักในคุณค่าของตัวเองและผู้อื่น, เป็นพลเมืองที่ดีของหมู่บ้านโลก

เมื่อชั้นเรียนในระบบไม่อาจจะตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ทั้งหมด แหล่งการเรียนรู้นอกระบบ หรือในภาษาอังกฤษหมายถึงการศึกษาตามอัธยาศัย ตาม พ.ร.บ. การศึกษา พ.ศ.2542 ได้อธิบายว่า เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ จึงน่าจะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ทำให้ผู้เรียนเติบโตได้เต็มคน และนอกเหนือจากคะแนนการสอบวัดความรู้จากโรงเรียน ยังจะได้คะแนนเต็มที่ชั้นเรียนพิเศษมอบให้อย่างเต็มใจและมีความยินดีเป็นที่สุด

ชั้นเรียนแหล่งการเรียนรู้นอกระบบ

ภาครัฐ มุมเด็ก ห้องสมุดแห่งชาติ, โครงการเพื่อเด็ก เยาวชนและครอบครัวของ สยช., โครงการพัฒนาการอ่านแห่งชาติ สปช. กระทรวงศึกษาธิการ (281-0588), พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ คลองหลวงปทุมธานี, พิพิธภัณฑ์ดาราศาสตร์และท้องฟ้าจำลอง, สวนสัตว์, กิจกรรมแคมป์ครอบครัว, กิจกรรมต่างๆ ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.), พิพิธภัณฑ์ธนาคาร, ห้องสมุดประชาชนและรพ.ห้องสมุดห้องเคลื่อนที่, กิจกรรมต่างๆ ของศูนย์พัฒนาเยาวชน (651-6997)

ภาคเอกชน ห้องเรียนธรรมชาติ บริษัทเทเลคอมเอเชีย, พิพิธภัณฑ์เด็ก บริษัทแปลน กรุ๊ป (, รายการวิทยุเด็ก (246-1531), กิจกรรมของสมาคมสร้างสรรค์ไทย, สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาสังคมไทย (621-7814)

องค์กรพัฒนาเอกชน โรงเรียนแสนสุข มูลนิธิพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (530-3866) สมาคมไทยสร้างสรรค์ (043-321-0156-6)

ชมรมและกลุ่มอิสระต่างๆ กลุ่มกระเจกเงา, กลุ่มมะขามป้อม, ครอบครัวรักการอ่าน, โรงเรียนดนตรีบ้านดรุณบทเพลง (321-0725), www.kidsquare.com

ส่วนบุคคล บ้านเรียน (Home School)

ห้องเรียนดาราศาสตร์ใต้แสงดาว

ภัทรภร ภูทอง

ชนเผ่าเบดูอินซึ่งร่อนเร่อยู่กลางทะเลทรายอันกว้างใหญ่ไพศาลใช้ดวงดาวเป็นเครื่องบอกทิศทาง เช่นเดียวกับชาวเรือในมหาสมุทร มนุษย์อาศัยเส้นทางโคจรของดวงดาวในการดำรงชีวิตมากมาย ทั้งการพยากรณ์ดินฟ้าอากาศเพื่อการเกษตร เรื่อยไปจนถึงชะตาชีวิต

แต่ในปัจจุบัน ในยุคที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า จะมีสักกี่คนบนโลกใบนี้ยังคงเฝ้ามองวิถีของดวงดาว และตั้งคำถามกับความลึกลับของจักรวาล

จากกรุงเทพไปตามเส้นทางสุพรรณบุรี ผ่านอำเภอบ่อทอง มุ่งหน้าสู่อำเภอบ่อพลอยอีก 24 กิโลเมตร เมื่อถึงกิโลเมตรที่ 48 เตรียมชะลอรถ ก็จะมีปั้มน้ำมันอยู่ด้านซ้ายมือ ขับผ่านโค้งถนนไปอีกหน่อย มีปั้มน้ำมันขนาดเล็กอีกแห่ง ถัดไปเป็นถนนลูกรังพร้อมป้ายทางเข้าหอดูดาวเกิดแก้ว ที่สามารถทำความรู้จักกับแสงสว่างของดวงดาวยามค่ำคืน อันเป็นสิ่งที่คนกรุงเทพไม่เคยคุ้น

ด้วยความเชื่อว่า " ความมั่งคั่งแห่งห้วงจักรวาล สามารถปลุกจิตสำนึกของมนุษย์ให้เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เพื่อที่พวกเขาจะอยู่ร่วมกันโดยสันติ และปฏิบัติต่อสรรพสิ่งอย่างสร้างสรรค์" ทีมงานของหอดูดาวเกิดแก้ว ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มเพื่อนที่มีใจรักธรรมชาติและผูกพันกับดวงดาวจึงเริ่มต้นก่อสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2538 โดยมี น.ท. ธาตุร เกิดแก้ว เจ้าของความฝัน ท. ท. ธนินท์ ประทีปทอง จากกองทัพอากาศเป็นผู้สร้างโดม และนายสมเกียรติ ทรงเพชรมงคล นิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ออกแบบอาคาร โดยได้รับงบประมาณ สนับสนุนจาก พลอากาศโท สำเริง - นางกัลยา เกิดแก้ว หอดูดาวแล้วเสร็จและทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2539 โดย ศ. ดร. ระวี ภาวิไล และนับตั้งแต่นั้นมา หอดูดาวเกิดแก้ว ได้เฝ้าสังเกตการณ์อวกาศและถ่ายภาพวัตถุบนท้องฟ้า และจัดกิจกรรมเพื่อสังคม ตามเจตนารมณ์การก่อตั้ง

หอดูดาวเกิดแก้วหรือหมู่บ้านดาราศาสตร์ ตั้งอยู่บนพื้นที่ 805 ไร่ ในเขต ต. หลุมรัง อ. บ่อพลอย จ. กาญจนบุรี ประกอบด้วยหอดูดาว ซึ่งเป็นที่ตั้งอุปกรณ์ดาราศาสตร์ บ้านแคปซูล ที่พักของนักดาราศาสตร์และแขกผู้มาเยือน สร้างด้วยไฟเบอร์กลาส มีหน้าต่าง 3 ด้าน ภายใต้หลังคารูปกระโจมสี่เหลี่ยม มีช่องระบายอากาศ และยังเปิดออกเพื่อชมถ่ายภาพนกหรือสัตว์ป่าได้ และเรือนไทย ใช้เป็นที่

รับประทานอาหาร โดยพื้นที่ของหอดูดาวตั้งอยู่บนภูมิประเทศเป็นทุ่งหญ้าและเนินเขา ภูมิอากาศปลอดโปร่ง ฝนตกไม่ชุก ห่างไกลจากชุมชน ซึ่งเหมาะสำหรับการศึกษาระรรมชาติในสาขาต่างๆ

สำหรับผู้สนใจกิจกรรมของหอดูดาว ที่นี้มีกิจกรรมให้ได้เข้าร่วมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมดาราศาสตร์และธรรมชาติศึกษาของเด็ก เยาวชน ซึ่งเป็นการฝึกและให้ความรู้เด็ก เยาวชนเกี่ยวกับดาราศาสตร์ และสำคัญที่มีต่อโลกมนุษย์ โดยการสำรวจระบบสุริยะ ดวงดาวต่างๆ และวัตถุบนท้องฟ้า, ศึกษาวงโคจรของดวงดาวบนท้องฟ้าจริง, ศึกษากระบวนการโคจรด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และท้องฟ้าจำลอง, สำรวจรายละเอียดของดาวอังคารด้วยข้อมูลที่ส่งมาจากยานอวกาศ ทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการเรียนรู้เทคโนโลยีต่างๆ บนอินเทอร์เน็ตและฝึกหัดสร้างเว็บเพจ นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรมธรรมชาติศึกษา โดยการเรียนรู้ระบบนิเวศน์ ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการกับเด็กเยาวชน เป็นการฝึกทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม และความคิดสร้างสรรค์
2. กิจกรรมครอบครัวและผู้สนใจ เรียนรู้และทำความรู้จักดาราศาสตร์ด้วยบทเรียนง่ายๆ และดูดาวจากของจริง นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมดูนก เดินป่า และกีฬาอื่นๆ ตามความสนใจ โดยการรู้จักสังเกตธรรมชาติต่างๆ รอบตัว ตั้งแต่สิ่งแวดล้อมบนพื้นโลกจนถึงจักรวาลนั้นจะเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และการทำประโยชน์คืนกลับสู่สังคม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่หอดูดาวเกิดแก้ร่วมกับโรงเรียนในพื้นที่คือ โครงการวิทยาศาสตร์ Globe program (Globe Program คือโครงการวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กและเยาวชนทั่วโลกขององค์การนาซ่า (NASA) สหรัฐอเมริกา ในการฝึกให้เด็ก เยาวชนได้ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการสำรวจและทำโครงการวิจัยย่อยๆ ของสภาพแวดล้อม ดิน ฟ้า อากาศ แหล่งน้ำ เป็นต้น ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการจะทำการบันทึก รายงานผลจากการทดลองส่งเข้าองค์การนาซ่าผ่านทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะนำมารวบรวม ประเมินผลร่วมกันระหว่างนักวิทยาศาสตร์และผู้วิจัย โดยผลความเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมจากนานาประเทศจะสามารถพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นกับโลกในวันข้างหน้า ในหลักการที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกใบนี้มีความเกี่ยวข้องโยงใยถึงกัน อันจะนำมาซึ่งการแก้ไข ป้องกัน) โดยร่วมกับโรงเรียนบ้านยางสูงและ สลวท. สถาบันส่งเสริมและพัฒนากการการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการจัดทำโครงการวิทยาศาสตร์เรื่องดินของนักเรียนโรงเรียนบ้านยางสูง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเข้าใจกระบวนการการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ ทำความรู้จักสิ่งที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นของตน และค้นพบการเรียนรู้และเพิ่มพูนความรู้ใหม่ที่เกี่ยวกับโลก

ซึ่งจากการสังเกตและติดตามผลของผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหอดูดาว คณะผู้จัดพบข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ผู้ที่มาเข้าร่วมและสังคมให้ความสนใจเรื่องดาราศาสตร์มากขึ้น และมีกระบวนการคิดที่เป็นเหตุเป็นผลมากขึ้นกว่าเดิม เกิดการสำนึกในการอนุรักษ์ และเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่ง

การได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ด้วยต้นไม้ การมองเห็นความสวยงามของท้องฟ้ายามค่ำคืน และการได้ใช้ชีวิตใกล้ชิดธรรมชาติ ทำให้ผู้เข้าร่วมในโครงการได้ตระหนักถึงความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและจักรวาล เกิดความคิดสร้างสรรค์และจิตสำนึกการอนุรักษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก และเยาวชน ซึ่งการเริ่มฝึกให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติ และแนวการสอนที่เน้นการค้นคว้าด้วยตนเอง การวิจัยย่อยๆ และกระบวนการคิดแบบวิทยาศาสตร์จะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะทางความคิด และเป็นผู้ นำในวิถีทางแห่งการอนุรักษ์ อุปกรณ์ที่ควรนำมาเอง : กล้องส่องทางไกล ไฟฉาย ผ้าเช็ดตัว รองเท้าแตะ หมวกกันน้ำค้าง

สำหรับรายละเอียดการเข้าร่วมกิจกรรมติดต่อ :

น.ท. ธาตุกร เกิดแก้ว : ตู้ ปณ. กองทัพอากาศ กรุงเทพมหานคร 10213

โทรศัพท์ : 0-2534-2006, 0-2532-1585 มือถือ 0-1985-6229

www.kirdkao.org Email : thagoon@kirdkao.org

เมื่อเด็ก ๆ เป็นนักวิจัยป่าชายเลน

ภัทรภร ภูทอง

การเรียนรู้เรื่องราวของสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้จำกัดความแค่ว่า ต้นไม้ ดิน ฟ้า อากาศเท่านั้น แต่ยังหมายรวมไปถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ เพื่อรู้จักและเข้าใจ ผู้เรียนควรมีโอกาสสัมผัสกับสภาพการณ์ที่เป็นจริง ตามหลักธรรมของพุทธศาสนา คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค รวมถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้วย ซึ่งมีประโยชน์และมีคุณค่าต่อชีวิตมากกว่าการเรียนรู้เพื่อเอาไปสอบ โดยเมื่อผู้เรียนรู้จักคิด และตระหนัก เห็นคุณค่าเห็นโทษก็จะตามมาด้วยความต้องการมีส่วนร่วมและเรียนรู้

ที่โรงเรียนบ้านแหลม ของชุมชนแถบป่าชายเลนของอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี นักเรียนมีโอกาสนเรียนรู้สภาพแวดล้อม หรือป่าชายเลนซึ่งเป็นทุนเดิมของชุมชนด้วยตัวเอง โดยอาจารย์จิระพร ศรีพลาวงค์ หรือครูแมวของเด็กๆ ผู้ริเริ่มโครงการ เล่าให้ฟังว่า “ เราเริ่มจากโครงการเรารักษ์ป่าชายเลน ตั้งแต่ ปี 2539 โดยเริ่มจากการให้เยาวชนรู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน ”

ในการเริ่มต้นกระบวนการเรียนการสอน อาจารย์เริ่มด้วยการนำเด็กๆ ไปลงพื้นที่ และจัดทำแผนผังความรู้ความคิด ที่ได้จากป่าชายเลน และการตั้งประเด็นคำถามกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในป่าชายเลน และนำเสนอมาในชั้นเรียนและในกลุ่ม

เมื่อทราบปัญหาที่เกิดขึ้น ก็ตามมาด้วยการวิเคราะห์ และศึกษาปัญหา จนกลายเป็นงานโครงการหรืองานวิจัยย่อยๆ ของนักเรียน อย่างน้อยที่สุดเด็กทั้งโรงเรียน ตั้งแต่ชั้นปอหนึ่งถึงปอหก ต้องรู้จักป่าชายเลน หลังจากนั้นจึงขยายผลไปสู่ครอบครัว และตามมาด้วยชุมชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะเกิดการมีความรู้และการพึ่งพาตัวเอง การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ในการทำงาน ก็จะประกอบด้วยองค์ความรู้ 5 อย่าง คือ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม, สมุนไพรชายฝั่ง, วัฒนธรรม วิถีชีวิต, สุขภาพ และอาชีพ เศรษฐกิจ ปัจจุบันมีโครงการถือกำเนิดจากป่าชายเลนมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ไวน์ลูกหน้ว, น้ำดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ, การศึกษาการเจริญเติบโตของรากพืช, สานทรายซึ่งช่วยวัดมลภาวะของน้ำ เป็นต้น

นอกเหนือจากการลงพื้นที่สำรวจป่าชายเลน และโครงการต่างๆ จากความคิด ข้อเสนอของเด็ก เยาวชนแล้ว ยังมีกิจกรรมค่าย กิจกรรมร่วมกับชุมชน คือ การจัดเวทีพบปะชาวบ้าน, และการให้ผู้เฒ่าบ้านหรือชาวบ้านผู้มีความรู้ลงพื้นที่ไปกับเด็กๆ ด้วย โดยชุมชนมีส่วนร่วมเสนอในสิ่งที่พวกเขาต้องการให้เด็กๆ ได้เรียนรู้

ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนนั้น อาจารย์ให้ความเห็นว่า “ในการสอนนั้น ไม่ได้สอนหนังสือ แต่สอนคน ตราบใดที่เรายังไม่รู้จักเด็กที่จะสอนและเด็กไม่รู้จักเรา ก็ไม่มีประโยชน์ที่จะสอน ซึ่งส่วนนี้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคน ” และสิ่งที่ตามมาหรือผลพลอยได้จากโครงการคือ คุณธรรมของการยอมรับซึ่งกันและกันจะเกิดขึ้น ซึ่งการยอมรับกันจะต้องเริ่มต้นที่ การรู้สึกดีต่อกันก่อน

ท่ามกลางกระแสทุนนิยมและความจำเป็นใช้ทรัพยากรชายฝั่งซึ่งนับวันจะเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ คำถามตามมามีคือ การใช้และการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน เพื่อได้ดำรงอยู่สำหรับคนรุ่นหลัง ในชุมชนเล็กๆ แถบป่าชายเลนจังหวัดเพชรบุรี นักวิจัยตัวเล็กของป่าชายเลนกำลังทำงานอย่างสนุก ด้วยการสนับสนุนอย่างดีจากโรงเรียนและชุมชน รวมทั้งความภูมิใจว่า ด้วยมือเล็กๆ สองมือนั้นสามารถปกป้องรักษาผืนป่าชายฝั่งอันเป็นทุนเดิมของชุมชนไว้ตราบนานเท่านาน

สำหรับรายละเอียดการเข้าร่วมกิจกรรม ติดต่อ :

อาจารย์ปิยะพร ศรีพลวงค์ : โรงเรียนบ้านแหลม ต. บ้าน แหลม อ. บ้านแหลม จ. เพชรบุรี 76110

โทรศัพท์ 032-481010

Play + Learn = ศูนย์เพลิน :

ศูนย์แห่งการเล่นและการเรียนรู้ของเด็กและครอบครัว

ภัทรกร ภูทอง

ในช่วงวันหยุด พ่อแม่ไม่ต้องออกไปทำงาน ลูกๆ ไม่ต้องไปโรงเรียน เราเคยคิดเล่นใหม่ๆ ว่า ครอบครัวของเราใช้เวลาด้วยกันในวันสบายๆ นี่ที่ไหน ดูโทรทัศน์อยู่กับบ้าน หรือเดินเล่นด้วยกันในห้างสรรพสินค้า เวลาอันน้อยนิดที่ทุกคนในบ้านจะได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตานั้น ถูกใช้ไปอย่างคุ้มค่ามากน้อยแค่ไหนกัน

ที่สวนสาธารณะร่มรื่นย่านจตุจักร หรือสวนสมเด็จพระเจ้า, สวนเกียกกาย และอีก 3 ศูนย์เยาวชนของกรุงเทพมหานครคือ ศูนย์เยาวชนจอมทอง, ศูนย์เยาวชนชัยพฤกษ์มาลาและศูนย์เยาวชนลาดกระบัง มี Family Center ซึ่งเป็นสถานที่ที่ครอบครัวได้เข้าไปใช้หรือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อการเรียนรู้ การดูแลเลี้ยงลูก และการบันเทิง โดยสำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานครร่วมกับบริษัทแปลน พลัสบลิสซิ่ง จำกัด เรียกง่ายๆ ว่า พิพิธภัณฑ์เด็ก หรือ ศูนย์เพลิน

อันว่า บริษัทแปลน พลัสบลิสซิ่ง จำกัด นี้ เป็นบริษัทที่ผลิตสื่อเรื่องเด็ก เยาวชน ครอบครัว มีความสนใจเรื่องเลี้ยงดู พัฒนาการ การแก้ปัญหาเรื่องเด็กและครอบครัว โดยได้ผลิตสื่อประเภทต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อวิทยุโทรทัศน์ เช่น นิตยสารรักลูก นิตยสารดวงใจพ่อแม่ นิตยสาร Life & Family รายการโทรทัศน์ทางช่อง 5 "ดวงใจพ่อแม่" รายการโทรทัศน์ช่อง 7 "บ้านรักลูก" และรายการวิทยุเกี่ยวกับเด็ก

ที่ศูนย์เยาวชนและพิพิธภัณฑ์เด็กมีกิจกรรมน่าสนใจหลากหลายเรื่องราว เช่น กิจกรรมการทอดผ้า การทำกระดาษ คอมพิวเตอร์ขนาดเล็ก มีบ้านทรงไทยให้เด็กต่อ กิจกรรมปั้นหน้าผาจำลอง การจัดรายการโทรทัศน์ จำลองการชู้ดคันไถในเสาร์ การผจญภัยปีนป่าย ดนตรีร้องเพลง การทำขนม ทำหน้ากาก เป็นต้น

ทั้งนี้ รูปแบบกิจกรรมต่างๆ นั้น ทางคณะผู้จัดทำได้มีการระดมสมองกับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการเลี้ยงดูเด็กสำหรับกิจกรรมการเล่นและเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นไปพร้อมๆ เช่น เรื่องวิทยา

ศาสตร์ จะทำอย่างไรที่เด็กสนุกกับวิทยาศาสตร์ เป็นลักษณะชุดนิทรรศการที่เด็กจับต้องได้ เด็กต้องเรียนรู้ด้วยตัวเอง หากคำตอบด้วยตัวเองโดยมีกิจกรรมเสริมเนื้อหามากขึ้น

อย่างที่ทราบกันดีว่า ทุกหนทุกแห่งคือแหล่งการเรียนรู้ คงขึ้นอยู่กับพ่อแม่ ผู้ปกครองว่าจะพาเด็กๆ ไปเยี่ยมชมห้องเรียนไหนดี นอกเหนือจากห้องเรียนในชีวิตจริงที่เด็กๆ จะต้องใช้เวลาในอาณาเขตของโรงเรียนห้าวันต่อสัปดาห์

ในวันหยุดครั้งหน้ากับวันที่อากาศแจ่มใส ลองมองผ่านเลยห้างสรรพสินค้าในตัวอาคารหรือเขตบ้านหน้าจอโทรทัศน์ และแวะพักที่ศูนย์เรียนกับเล่นตามสถานที่ที่ได้แนะนำไว้ข้างต้น บางที ที่นี่ อาจเป็นบ้านแห่งวันหยุดอีกหลังที่ทุกคนในครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกันอย่างคุ้มค่าและมีความสุขก็เป็นได้

สำหรับรายละเอียดการเข้าร่วมกิจกรรม ติดต่อ :

คุณสุจิตรา วุฒิธำรง บริษัทแปลน พับลิชชิง จำกัด 1532/40-43 ซ.กรุงเทพ – นนทบุรี 36 บางซื่อ
กรุงเทพมหานคร โทรศัพท์ 0-2911-4211 ต่อ 103 โทรสาร 0-2911-4948

โรงเรียนเรือเจ้าพระยากับตาวิเศษ

ห้องเรียนสิ่งแวดล้อม ณ ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

ภัทรกร ภูทอง

จะดีแค่ไหน ถ้าวิชาว่าด้วยเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศึกษามีห้องเรียนเป็นเรือลำใหญ่ล่องไปตามลำน้ำสายหลักอย่างแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งสองฟากฝั่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องวิถีชีวิต วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ ดูแลรักษา

ในปี พ.ศ. 2537 โครงการโรงเรียนเรือเจ้าพระยาได้เริ่มดำเนินการ โดย ม.ล. ตรีทศยุทธ เทวกุล นำเรือกระแซงไม้สักที่เคยใช้บรรทุกข้าวสารมาดัดแปลงเป็นโรงเรียนลอยน้ำ เพื่อนำเสนอรูปแบบการศึกษาแนวใหม่แก่เยาวชนไทย เยาวชนนานาชาติและผู้สนใจทั่วไป ด้วยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่มีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ ต่อมาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2540 สมาคมสร้างสรรค์ไทย ได้เข้ามาดำเนินกิจกรรมของโครงการ เพื่อขยายกลุ่มเป้าหมายและเปิดโอกาสให้แก่โรงเรียนไทยทั้งภาครัฐและเอกชนให้มากขึ้น ด้วยการนำเสนอความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมไทย สภาพแวดล้อม และความผูกพันของชีวิตคนไทยกับสายน้ำ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นตัวเชื่อมโยงความรู้เหล่านี้ในห้องเรียนตามธรรมชาติ

โรงเรียนเรือรักเจ้าพระยากับตาวิเศษจึงเป็นห้องเรียนธรรมชาติ เพื่อให้นักเรียนทั้งไทยและนานาชาติมาร่วมศึกษาค้นคว้าสภาพธรรมชาติและวัฒนธรรมแห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วยวิธีการที่นักเรียนเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติจริง ร่วมมือกันทำงาน นำความรู้มาผสมผสานเข้าด้วยกันและเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของชุมชนและศักยภาพของตนเอง ทำให้เข้าใจและตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ โดยทางโครงการมุ่งหวังที่จะขยายความสามารถในการมีส่วนร่วมเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนที่จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ และเป็นผู้นำในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความเชื่อที่ว่า “Environmental Literacy for Today's Student and Tomorrow's Leaders”

รูปแบบกิจกรรมของห้องเรียนธรรมชาติแห่งนี้มีกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิด ความสนใจในกระบวนการเรียนหลายอย่าง ด้วยการสนับสนุนให้นักเรียนเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้ การ ตั้งคำถาม ค้นคว้า และการคำตอบด้วยกิจกรรมได้ลงมือปฏิบัติและสัมผัสด้วยตนเอง ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ นอกตำราและห้องเรียน โดยมีหัวข้อหลัก ดังนี้

ธรรมชาติศึกษาและระบบนิเวศน์ เป็นการรวมความรู้เรื่องพืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกัน ให้นักเรียนได้ศึกษาความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศน์ ติดตามสถานการณ์สิ่งแวดล้อมปัจจุบัน และนำมาเป็นหัวข้อในการระดมความคิดหาแนวทางแก้ไขและป้องกัน ซึ่งจะทำให้เยาวชน เข้าใจบทบาทของตนเอง ที่พึงมีต่อสังคมมากขึ้น รวมทั้งศึกษาเรื่องราวของแม่น้ำ ลำคลอง และป่าไม้ ที่ กำลังประสบกับปัญหาชั้นวิกฤติ รวมทั้งเรื่องราวของธรณีวิทยา ดาราศาสตร์ ธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต สภาพอากาศ และพลังงาน

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย มีพื้นฐานและความเกี่ยวข้องกับแม่น้ำเจ้าพระยามาหลายร้อยปี ซึ่งสะท้อนภาพให้เห็นจากการดำเนินวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของผู้คนริมน้ำ การเยี่ยมชมศึกษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์ และחקปรักหักพังในอุทยานที่ตั้งอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำ ซึ่งช่วยให้เข้าใจ บทบาทและความสำคัญของแม่น้ำต่อสังคมไทยได้ชัดเจนขึ้น

ข่าวสารสิ่งแวดล้อม แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดในการหยิบยก ประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลามาพูดคุย ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับ ทราบข้อมูลเพิ่มเติมอีกมุมมองหนึ่ง

กิจกรรมทำท่ายกกลุ่ม เป็นกิจกรรมที่ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิกบนเรือ ส่งเสริม ทักษะในการเป็นผู้นำ การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น และการประนีประนอมในการแก้ปัญหา อีกทั้งยัง ช่วยให้ความเป็นอยู่บนเรือดำเนินไปอย่างราบรื่น สนุกสนาน และส่งเสริมความสามัคคีในกลุ่ม ด้วยการ ตั้งประเด็นปัญหาขึ้นมาแล้วให้หมู่คณะได้ทำงานร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างสำเร็จ

การตรวจสอบคุณภาพน้ำและการสำรวจลำคลอง นอกเหนือจากการล่องเรือ เพื่อศึกษา ความเป็นไปริมแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ยังมีการนำเรือแคนูเล็กเข้าไปสำรวจวิถีชีวิตริมน้ำ และสภาพธรรม ชาติตามลำคลองและลำธารสายเล็กๆ ที่เรือใหญ่เข้าไม่ถึง ระหว่างการเดินทางมีการทดสอบคุณภาพน้ำ ตามจุดต่างๆ ที่เรือแล่นผ่านไป เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการทดสอบ และชี้ให้เยาวชนได้เข้าใจ ความสำคัญของแม่น้ำต่อมนุษย์ และผลกระทบของมนุษย์ที่มีต่อแม่น้ำได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีการบันทึกและรวบรวมข้อมูล ประสพการณ์ที่ได้รับตลอด การเข้าร่วมกิจกรรม ฝึกการนำเสนอผลงานที่ได้จากกิจกรรมต่างๆ เพื่อเน้นความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่ เรียนรู้ได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสถานที่ที่ไปเยี่ยมชมและศึกษา เช่น ช่วยดูแล และทำความสะอาดศาลาสนสถาน ช่วยสอนภาษาอังกฤษให้กับเพื่อนในวัยเดียวกัน หรือเก็บข้อมูลคุณ ภาพน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพของแม่น้ำไว้เป็นข้อมูลอ้างอิงให้กับชุมชนท้องถิ่นนั้นต่อไป ซึ่ง กิจกรรมต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมายังช่วยส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนในหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. การมีบุคลิกภาพที่ดีและมีความเชื่อมั่นในตนเอง
2. เสริมสร้างทักษะในการเป็นผู้ฟัง ผู้ถาม รู้จักประเมินสถานการณ์ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและการทำงานกลุ่ม
3. เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้จากประสบการณ์
4. เพิ่มทัศนคติที่ดีต่อรอบครัวและสังคม
5. ส่งเสริมจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม

นอกจากกิจกรรมสำหรับนักเรียนแล้ว ทางโครงการยังให้ความสำคัญกับผู้ถ่ายทอดความรู้อย่างคุณครูวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษาจึงมีกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของคณะครู ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนจากประสบการณ์ตรง รวมทั้งยังมีกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัวด้วยกิจกรรมที่ทำให้พ่อ แม่ และลูกตระหนักในคุณค่าของความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ใช้เวลาและทำกิจกรรมที่สนุกสนานร่วมกัน เพื่อทำให้เกิดความเคารพต่อความคิดเห็นและความสำคัญของการเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันครอบครัวอย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ องค์กรต่างๆ หรือหมู่คณะ ยังสามารถใช้กิจกรรมของโครงการ กระชับความสัมพันธ์ของคณะทำงาน สร้างความเข้าใจอันดี และใช้เวลาอย่างสนุกสนานร่วมกันในระหว่างการเดินทางได้อีกด้วย

การเดินทางล่องไปตามลำน้ำ ซึ่งหลายคนอาจเป็นห่วงลูกหลานว่าจะกิน อยู่อย่างไรนั้น อดีตเรือกระแซงลำใหญ่หรือห้องเรียนลอยน้ำซึ่งแม้จะมีอายุนับร้อยปี แต่ก็ได้รับการดัดแปลงและตกแต่งใหม่ โดยจัดให้ส่วนท้ายเรือเป็นห้องครัว มีห้องอาบน้ำและห้องน้ำแยกกันอย่างละ 2 ห้อง อ่างล้างมือ ห้องนอนใหญ่ตรงกลางเรือรองรับผู้เข้าร่วมโครงการได้ 24 คน มีพื้นที่แดดฟ้าของเรือใช้เป็นบริเวณทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างที่เรือเดินทาง และห้องนอนของลูกเรือที่เป็นสัดส่วนทางด้านท้ายเรือ นอกจากนี้ บนเรือยังมีถังบำบัดของเสีย เก็บน้ำที่ใช้แล้วมาทิ้งที่อาคารสำนักงานเพื่อผ่านระบบบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งลงสู่แม่น้ำ มีระบบไฟฟ้า และหลังคาที่แข็งแรงปกคลุมแดดฟ้าเรือ จึงมั่นใจได้ว่านักเรียนของห้องเรียนธรรมชาติลำนี้ปลอดภัยอย่างแน่นอน

แม้ว่าการเดินทางแต่ละครั้งของนักเรียนห้องเรียนธรรมชาติจะเป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ เพียงไม่กี่วัน แต่เมื่อเด็กคนหนึ่งกลับถึงบ้าน จิตสำนึกและความตระหนักที่พึงมีต่อแม่น้ำ สังคม วัฒนธรรมคงจะจุดประกายขึ้นอย่างแน่นอน

สำหรับรายละเอียดการเข้าร่วมกิจกรรมติดต่อ :

คุณวิภา โอสถารยกุล โรงเรียนเรื่อรักเจ้าพระยากับดาวิเศษ 1867/ 164-166 ถ. เจริญนคร เขตคลองสาน

กรุงเทพมหานคร 10600 โทรศัพท์ 0-2439-4746, 0-2439-4748 โทรสาร 0-2439-4754

Email : barge@toxinfo.co.th

จริยศาสตร์การดนตรี ดนตรีสีขาวเพื่อความเข้าใจชีวิต

ภัทรกร ภูทอง

อาจเป็นเพราะเรากำลังอยู่ในโลกที่ให้ค่านิยมกับวัตถุมากกว่าจิตใจ และวัดมาตรฐานของความลุ่มหลงด้วยเงินตรา จึงบางครั้ง ทำให้เราหลงลืมไปว่าศิลปะบริสุทธิ์คืออะไร และความสงบสุขทางใจอยู่ที่ไหน

ท่ามกลางกระแสประกวดและแข่งขันงานศิลปะแขนงดนตรีอันเชี่ยวกรากทั้งในและนอกบ้านเมืองไทยของเรา เรากำลังปลูกฝังเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่มุ่งสู่ความเป็นหนึ่งทางดนตรีเพื่อให้ไม่ตกกระแส แถมยังมีเพลงแนวตลาด เนื้อหาจำง่ายด้วยเรื่องรักๆ ใคร่ๆ ทำนองติดหู คนร้องหน้าตาดีอีก เกือบเมือง ดนตรีสีขาวของโรงเรียนดนตรีบ้านดรุณบทเพลงจึงเปรียบเหมือนสีขาวสลายตาในสีสันเจ็ดจำของกระแสดนตรียุคการสื่อสารไร้พรมแดน

"ฟังมีดนตรีในจิตใจ มิใช่มีไว้เพื่ออวดกัน มิมุ่งหมายจะแข่งขัน ไม่ล่ำราวงวัลแต่อย่างใด" เป็นปรัชญาการดำเนินงานของโรงเรียนดนตรีบ้านดรุณบทเพลง ดำเนินการโดย อาจารย์เตือนใจ ศรีมารุต ซึ่งเป็นโรงเรียนดนตรีเล็กๆ หากแต่มีความพิเศษและแตกต่างจากโรงเรียนดนตรีทั่วไปด้วยหลักจริยศาสตร์การดนตรีและคลื่นเสียงกลมกล่อมเพื่อให้เข้าใจถึงศิลปะบริสุทธิ์

ดังนั้นการเรียนการสอนดนตรีหลักสูตรของโรงเรียนดนตรีบ้านดรุณบทเพลง จึงได้มีการนำทฤษฎีและแนวคิดจากสถาบันดนตรีนานาชาติที่อาจารย์เตือนใจได้ไปศึกษาและดูงาน เช่น ซอลตัน โคได (Zoltan Kodaly) ชาวฮังการี และคาร์ล ออฟ (Carl Orff) ชาวเยอรมันมาประยุกต์ใช้และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพเด็กและสังคมไทย

โดยปรมาจารย์ทางดนตรีข้างต้นทั้งสองท่านได้ค้นพบเช่นเดียวกันว่า เด็กอายุ 3-7 ขวบ สามารถรับรู้พัฒนาการในภาษาดนตรีได้อย่างดีเลิศ บทเรียนดนตรีด้านพื้นฐานจึงมีความจำเป็นกับเด็กๆ ทุกชาติทุกภาษา ทฤษฎีดนตรีของทั้งสองสถาบันจึงตรงกันที่ว่า การร้องเพลงและลีลาการเคลื่อนไหวร่างกาย หรือลีลาจากการขีดเขียน เป็นเรื่องราวธรรมชาติที่สามารถปลูกฝังให้เป็นดนตรีขั้นพื้นฐานได้สำหรับเด็ก หรือผู้ที่เริ่มเรียนรู้ระบบของการดนตรี ดังนั้นการพัฒนาเพลงพื้นเมืองของแต่ละชนชาติมาประยุกต์ให้เกิดการเรียนการสอนและเกิดทักษะทางดนตรีจึงเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ อีกทั้งอาจารย์เตือนใจยังได้

ดูงาน ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้วิธีการสอนแบบใหม่ๆ โดยให้ความสำคัญที่ครูผู้สอนว่า ครูจำเป็นต้องเข้าใจลึกซึ้งซึ่งและมีความสามารถถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนได้อย่างไม่เคร่งเครียดและเนื้อหาการเรียนต้องสอดคล้องกับสภาพผู้คน ชุมชน องค์ความรู้ วัฒนธรรม ธรรมชาติตลอดจนถึงสภาพสังคม โรงเรียนดนตรีบ้านดรุณบทเพลงจึงรวบรวมและสร้างสรรค์เฉพาะทฤษฎีที่เหมาะสมกับเด็ก และผู้เริ่มเรียนดนตรีเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น

หลักสูตรของโรงเรียนดนตรีบ้านดรุณบทเพลงจึงได้รวบรวมการปลูกฝังพื้นฐานของดนตรีในรูปแบบการเรียนรู้โน้ตสากล ซึ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการสื่อสารภาษาดนตรี เช่น การฝึกผู้เรียนให้รู้จักทักษะการตบมือหรือเคาะเท้า, ฝึกไล่ตประสาทในจังหวะและลีลาของบทเพลงต่างๆ จากเครื่องหมายบังคับเสียง รวมทั้งการฝึกออกเสียงร้องตามตัวโน้ต ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจและเข้าถึงดนตรีที่แท้จริง อันเป็นรากฐานและพื้นฐานของศาสตร์ดนตรี และนำเสนอ

จริยศาสตร์การดนตรีขั้นพื้นฐานผ่านสื่อ 3 สื่อ ดังต่อไปนี้

สื่อที่ 1 ดนตรีสรีระ เป็นลีลาร้องรำประกอบเพลง เพื่อบูรณาการสู่สาระ เป็นการให้เด็กรู้จักร่างกายของตนเอง ซึ่งองค์ความรู้อยู่ที่เด็กทั้งหมด เมื่อเด็กรู้จักตนเองแล้ว จะระดมความคิดต่อว่าสามารถนำไปบูรณาการเรื่องอะไร ตัวอย่างเช่น เรื่องการอ่าน จะสอนผ่านเสียงเพลงด้วยดนตรีสรีระ เช่น ก.ไก่สอนน้อง จะเห็นได้ชัดเจนว่า เด็กคิดว่าไก่เป็นอย่างไรก็ตามแต่จินตนาการ ซึ่งหลักภาษาไทยใช้วิธีเปิดลำคอและให้เส้นเสียงด้วยสระอะ อี อุ เอะ โอะ ฯลฯ ซึ่งมีทั้งหมด 21 รูป 32 เสียง เช่น เพลงเที่ยวเกาะเป็นเรื่องสระผสม 32 เสียง ซึ่งเด็กได้เรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาล 3 โดยบูรณาการจากเดินไปเล่นไป ผลที่เกิดขึ้นคือ เด็กพูดได้ชัดเจน เสียงไม่เพี้ยน

สื่อที่ 2 ดนตรีในดวงใจ อาจารย์ให้ความเห็นว่า ทุกศาสนามีสื่อทำนองเพลงไพเราะ เพื่อสุนทริยภาพเช่น เสียงจากการภาวนา สวดมนต์ อ่านคัมภีร์ ทำวัตรเช้า ซึ่งเหล่านี้จะเข้าไปในจิตวิญญาณก่อให้เกิดสุนทริยรส ขณะที่ร้องก็จะเกิดศิลปะบริสุทธิ์ และในขณะสวดมนต์ ยิ่งภาวนามากยิ่งได้มาก เช่นเดียวกับเด็กที่อยู่ในครรภ์หรือทารก เมื่อเปิดเพลงเบาๆ ให้ฟังบ่อยๆ ก็จะสังเกตเห็นพัฒนาการของลูก เช่น เด็กบางคนสามารถพูดได้ชัดเจนตั้งแต่ 1 ขวบครึ่ง หรือร้องเพลงได้จบด้วยตนเอง นอกจากนี้ ข้อดีของเสียงดนตรีสามารถช่วยให้เด็กอารมณ์ดี ไม่อแง ไม่ร้องไห้ และสามารถแยกแยะได้

สื่อที่ 3 ดนตรีสันติภาพ การฟังเสียงกันและกันให้เป็นเสียงดนตรี เพื่อสันติภาพและภราดรภาพในครอบครัว ดนตรีชิ้นแรกของโรงเรียนคืออังกะลุง ซึ่งเป็นเสียงธรรมชาติที่ผลิตมาจากไม้ไผ่ เครื่องดนตรีประเภทนี้จะสอนเรื่องจริยธรรมขั้นพื้นฐาน โดยผู้เล่นจะมีเครื่องดนตรีคนละ 1 ชิ้น และในระหว่างที่เล่นดนตรี ถ้าผู้เล่นแต่ละคนไม่ฟังผู้เล่นคนอื่นฯ ก็ไม่สามารถเล่นเป็นเพลงได้ เป็นการฝึกสมาธิและการเข้าใจบทบาทของตัวเองและผู้อื่น เปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ในครอบครัว หากไม่รับฟังกันก็จะทะเลาะและไม่เข้าใจกัน สื่อดนตรีสันติภาพนี้จะสอนให้เคารพความคิดของผู้อื่น ยอมรับผู้อื่น สอนให้เป็นผู้นำ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นดนตรีในครอบครัว ซึ่งมีในทุกศาสนาและแสดงให้เห็นว่า เสียงดนตรีเป็นสิ่งที่เข้าไปในจิตวิญญาณได้

อาจารย์ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า "3 สื่อที่กล่าวมาข้างต้น ได้เน้นที่การพัฒนาการฟัง เช่น เมื่อถึงบทบาทก็เล่น ถ้ายังไม่ถึงต้องรอ ยังไม่ถึงบทบาทต้องรับฟังอย่างเงียบๆ ซึ่งสอดคล้องกับการรู้จักบทบาทของตัวเอง เช่นเดียวกับเข้าใจและให้เกียรติกับบทบาทของผู้อื่น อันเป็นที่มาของสังคมสงบสุข"

ย้อนกลับไปถึงแนวคิดและแรงบันดาลใจในการจัดทำหลักสูตรจริยศาสตร์การดนตรีของโรงเรียนดนตรีบ้านดรุณบทเพลง อาจารย์เตือนใจมีพื้นฐานดนตรีมาตั้งแต่เด็กๆ โดยเริ่มต้นเรียนเปียโนตั้งแต่เด็กๆ เรียนดนตรีที่โรงเรียนนาฏศิลป์ แต่ความขัดแย้งภายในตัวได้เกิดขึ้นเมื่อได้รับการคัดเลือกให้ไปแสดงดนตรีในโอกาสต่างๆ ซึ่งขัดกับความรู้สึกของอาจารย์ที่ว่า การเล่นดนตรีคือความสุข ไม่ใช่การแสดงความเก่ง นอกจากนั้น ดนตรีน่าจะเป็นเครื่องช่วยกล่อมเกลาจิตใจผู้คนให้เข้าถึงศิลปะบริสุทธิ์ อาจารย์จึงตัดสินใจลาออกจากราชการเพื่อทำการสอนเรื่องจริยศาสตร์การดนตรีเต็มตัว

ปรัชญาการดำเนินงานของโรงเรียนที่ว่า "ฟังมีดนตรีในจิตใจ มิใช่มีไว้เพื่ออวดกัน มิมุ่งหมายจะแข่งขัน ไม่ล่ำราวงวัลแต่อย่างไร" ได้ดำเนินการควบคู่ไปกับการให้ความรู้เรื่องเครื่องเสียงกล่อมจากเครื่องดนตรีที่ระวันออกที่ช่วยยกระดับจิตใจของผู้เรียนให้เข้าถึงศิลปะบริสุทธิ์คือ ผู้เรียน ซึ่งอาจจะเป็นเด็ก ผู้ปกครอง หรือผู้เริ่มเรียนทั่วไปได้เรียนอย่างมีความสุข และค้นพบได้ว่า ตัวเองต้องการอะไร ซึ่งเสียงกล่อมที่ถ่ายทอดผ่านโน้ต 5 เสียง คือ โด เร มี ซอล ลา นั้นเป็นดนตรีหมายเลข 5 หมายถึงมีศีล 5 กำกับอยู่ เรียกได้ว่าเป็นดนตรีบำบัด สามารถช่วยพัฒนาอารมณ์ และตามมาด้วยการพัฒนาลักษณะนิสัย รับฟังผู้อื่นได้ มีความรู้สึกชื่นชมยินดีกับผู้อื่นอย่างจริงใจ ความก้าวร้าวรุนแรงก็จะหายไป รู้จักเหตุผล รู้จักนัยยะต่างๆ ซึ่งตรงกับจุดประสงค์การดำเนินการโรงเรียนที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ โดยเอาความถูกต้องของสังคมเป็นที่ตั้ง อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีสำนึกสาธารณะ นึกถึงใจเขาใจเรา

ส่วนในประเด็นของการแข่งขัน อาจารย์มองเห็นว่า การมีการประกวดกันนั้นเป็นความกดดันเด็กอย่างหนึ่ง ซึ่งตามความเป็นจริง สามารถแบ่งดนตรีได้เป็น 2 ประเภท คือ การแสดงดนตรี และ ศิลปะบริสุทธิ์ ซึ่งในงานศิลปะบริสุทธิ์นี้ ไม่สามารถตัดสินได้ว่า ดีหรือไม่ดี ไม่มีมาตรฐานชัดเจน ซึ่งอยากให้ได้คิดว่า ควรมิดนตรีในหัวใจ มิได้มีไว้เพื่ออวดกัน การแข่งขันนั้นมีแต่จะสร้างความอิจฉาริษยาให้แก่กัน เช่นเดียวกับทุกวันนี้ที่มีความจริงใจของผู้คนหายไป ซึ่งจริยศาสตร์การดนตรีจะเสริมในส่วนนี้ได้มาก อีกทั้งดนตรีเป็นศาสตร์ซึ่งเรียนได้ไม่รู้จบ เช่นเดียวกับการศึกษาที่ต้องมีไปตลอดชีวิต

ปัจจุบันมีครอบครัวจำนวน 20 ครอบครัวที่เป็นนักเรียนของที่นี่ โดยเจ้าหน้าที่ 20 คน ในจำนวนนี้มีครูผู้สอนดนตรี 6 คน ซึ่งตั้งแต่เริ่มก่อตั้งในปีแรกถึงปัจจุบัน มีครอบครัวซึ่งติดตามเรียนกับโรงเรียนมาโดยตลอดจำนวน 7 ครอบครัว และมีแนวโน้มว่าครอบครัวเหล่านี้จะยังเข้าชั้นเรียนร่วมกันต่อไปเรื่อยๆ ข้อสังเกตที่น่าคิดว่า ถึงแม้เด็กๆ จะมีความสุขกับการเรียนและเล่นดนตรีตามแนวทางของโรงเรียน แต่ผู้ปกครองจะเกิดความไม่มั่นคงทางสังคม เช่น ได้รับคำถามจากผู้คนรอบข้างถึงความก้าวหน้าของลูก จึงนำเด็กไปเรียนโรงเรียนดนตรีที่เปิดสอนอยู่ทั่วไป แต่สำหรับกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่สนใจคำถามของสังคม และเข้าใจถึงปรัชญาของโรงเรียนที่ว่า ศิลปะบริสุทธิ์ไม่ใช่การแข่งขันก็ยังเรียนต่อและสมัครเข้าชั้นเรียน